

«Gran» o «gros»?

David Casellas

Avui ens fixarem en la diferència entre dos adjectius usats molt sovint: *gran* i *gros* *grossa*. I si ens hi hem de fixar és per causa de la interferència del castellà, idioma que no distingeix aquests dos adjectius, i això fa que *gran* eixampli el seu àmbit d'ús en detriment de *gros*. Vegem-ho.

Gros significa «que té un volum físic (tres dimensions) considerable», i no pas unes dimensions considerables. Sempre que ponderem la magnitud tridimensional relativa d'un cos (volum) diem que és *gros*; altrament, si només ens fixem en una dimensió, o en les tres dimensions vistes des de dintre (és a dir, la capacitat), diem que és *gran*. Vegem-ne exemples:

[1] Va agafar un pot **gros** de pintura fosca.

[2] En el plat principal hi podia haver una amanida de patata amb uns trossets de bacallà o dues boles **grosses** i farinoses amagades sota una capa de prunes.

[3] El peix **gros** es menja el menut.

Hem d'evitar que *gran* ocupi el lloc que pertoca a *gros*, en les oracions anteriors; per tant, en aquestes frases no hem de dir *un pot gran* ni *un peix gran*.

Gran significa «que excedeix la mida ordinària o usual pel que fa a dimensions superficials, intensitat, importància, edat, quantitat», però no es refereix mai a volum. El farem servir sempre que no sigui possible emprar *gros*. Vegem-ne exemples:

[4] Jo era assegut a la seva dreta a la sala **gran** (de dimensions superficials o de capacitat).

[5] Va dir-ho amb **gran** parsimònia (d'intensitat).

[6] Pere Calders era, senzillament, un **gran** escriptor (d'importància)

[7] El Marcel només hi veié una dona **gran** que davallava per l'altra vorera amb el carret d'anar a comprar (d'edat).

[8] Va exigir a la Corona Aragó que fes una aportació més **gran** als recursos del rei (de quantitat).

Així, en català parlem d'una casa *gran* (no pas *grossa*), ja que no volem dir que la casa sigui voluminosa, sinó que és gran en extensió o ca-

pacitat. Igualment diem que un cotxe és gran (vist per dins), que una barca és gran, que un llit és gran... Però sí que diem una pedra grossa... En molts casos, però, cal tenir en compte que podem emprar aquests dos adjectius amb significacions diferents: *un dipòsit gran* (fixant-nos en la capacitat) i *un dipòsit gros* (fixant-nos en el volum).

Cal esmentar, tal com fan els diccionaris, que *gros* sovint pot tenir un significat figurat; així, podem parlar de *tenir la veu grossa* (voluminosa), de *tocar la grossa* (el premi més voluminós) o d'una *grossa suma de diners* (una suma de diners molt voluminosa). Un altre exemple de sentit figurat és: *Els entrebancs són tan grossos que sols el català podia veure's amb cor per a saltar-hi per damunt*. Així, doncs, ens hem de fixar en allò que volem dir per tal d'aplicar-hi l'adjectiu correcte.

Deixant això de banda, quan apliquem *gran* a persones o animals habitualment ens referim a l'edat: *No recordava que el teu fill fos tan gran! El poble s'ha fet més gran i vol millorar. Era una dona molt gran*. De fet, molt sovint, com en el darrer exemple, s'usa com a eufemisme per a bandejar el mot *vell* -a. Cal distingir i usar convenientment els mots, car tots sabem que *un gran home* (important) no és el mateix que *un home gran* (d'edat) ni tampoc que *un home gros* (robust).

Gros ve de la paraula llatina GROSSUS, que ja en llatí volia dir 'gruixut' o 'gras'; també deriva del mateix mot llatí *gruix*. En català, però, *gros* és aplicat a qualsevol cosa d'un volum considerable (gruixuda en volum), mentre que *gruix* és aplicat només a la tercera dimensió d'un cos (diferent de la llargària i l'amplària). Vegem, en l'exemple següent, que un llibre no gaire *gros* pot ésser molt *gruixut* i un llibre no gaire *gruixut* pot ésser molt *gros*:

[9] Aquest llibre és molt **gruixut** aquest llibre és molt **gros**.

El contrari de *gran* és *petit*, i el de *gros*, *menut* o *xic*. Analitzem aquests dos mots. *Petit*, que prové del mot del llatí vulgar PITTITUS, ha assolit un ús molt general, contraposat a *gran*. Tenim molts testimoniatges de l'ús de *petit*, durant l'edat mitjana, en tots els cinc grans dialectes de la llengua, malgrat que, posteriorment, a les comarques de migjorn la concurrència de *xic* n'ha restringit molt l'ús i la vitalitat (sobretot aquests darrers segles).

Menut, que prové de MINUTUS -A -UM, participi passiu de MINUERE ('disminuir'), es fa servir paral·lelament a *gros*, referit a volum, malgrat que en algunes contrades se n'eixampli o se'n disminueixi més l'ús. Podem adonar-nos fàcilment de la relació entre *gros* i *menut* amb la frase següent: «Qui vena peix *menut* dins la ciutat, no gos triar... del cove o paner que aurà per vendra sardina ne saytó *gros* ne *menut*, ans tot aquell peix que haurà comprat *en gros*, haja a vendre tot mesclat, *gros* ab *menut*» (bans barcelonins de 1365-72).

Un cas que sembla confirmar la relació existent entre *gros* i *menut* és l'antonímia entre *comprar* (o *vendre*) a l'engròs i a la menuda.

Si ens interessa de fer servir una llengua precisa, capaç d'explicar tots els detalls de la realitat que ens envolta, cal que sapiguem usar en cada moment el mot més adequat. Per això hem de distingir *gran-petit* i *gros-menut*; altrament perdriem unes possibilitats expressives que són pròpies del català. ♦